

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Francisci Svarez Granatensis E Societate Iesv
Doctoris Theologi, Et In Conimbricensi Academia Primarij
at[que] Emeriti olim Professoris Tractatvs Qvinqve, Ad
Primam Secvndae D. Thomae**

Suárez, Francisco

Mogvntiae, 1629

Dispvatio III. De formali bonitate actus interioris voluntatis in communi,
continens sectiones quatuor.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94065)

In medio, seu obiecto quod ordinatur ad talem finem. Hæc conclusio sumitur ex D. Thoma 1. 2. *quest. 20. artic. 1. & 2.* ubi in hoc sensu dicit bonitatem quæ est in obiecto, prius esse in actu exteriori, quam interiori: bonitatem autem sumptam ex fine prius esse in interiori, quam in exteriori, quia nimirum talis bonitas non præsupponitur in obiecto, sed tantum pex extrinsecam denominationem ad illud manat ex actu interiori voluntatis. Ratio autem huius sumitur ex eodem D. Thoma 1. 2. *quest. 18. artic. 6.* quia finis ut finis non attingitur à potentia executiva, qualis est illa à qua procedunt actus exteriores, sed attingitur à voluntate, cuius est respicere finem ut obiectum: ergo in actione exteriori secundum se, & antecedit voluntatem, nulla esse potest bonitas obiectiva ex fine extrinsecæ, quia ut sic nullam habet habitudinem ad illum, ut exemplis etiam facile patet, nam elemosyna, præcisa relatione operantis, non habet honestatem religionis, aut penitentia.

XXIII.
Instancia.

Dices: Sicut voluntas ex obiecto bona supponit in obiecto honestatem, ita voluntas bona ex fine supponit hoc obiectum, scilicet ordinare hoc in illud, esse bonum: ergo etiam hic actus supponit bonitatem obiectivam sicut illa. Respondetur, si ordinare sumatur actualiter, ut vox significat in rigore, non est bonum ut obiectum, sed ut actus voluntatis, quia ordinare medium ad finem est proprius actus voluntatis eligentis; si autem sumatur aptitudinaliter, id est, esse ordinabile, sic nullam bonitatem dicit intrinsecam medio ut sic, sed tantum denominationem extrinsecam à fine in ratione appetibilis, & voluntate, potest vnum ob aliud amare, vel eligere: in ipso autem medio solum dicit entitatem eius, & virtutem fortasse, quam habet ad causandum hunc, vel illum effectum: quod totum in ratione appetibilis informatur à fine, ut dixi initio tractatus primi.

DISPUTATIO III.

De formali bonitate actus interioris voluntatis in communi.

DIuus Thomas in presenti materia hunc servat ordinem, ut prius disputet in communi de actu humano ut abstrahit ab interno & externo, postea in particulari de interno, & deinde de externo: de bonitate autem & malitia, non separatim, sed promiscue tractat. Verum quod attinet ad bonitatem & malitiam moralem formalem, actus interior & exterior solum analogice conveniunt, ita ut interior intrinsece talis sit, exterior vero solum per denominationem extrinsecam ab interiori, & ideo sub hac ratione nihil ferè dici potest quod sit vtrique commune. Rursus bonitas & malitia habent modum valde diversum & in suo esse & in ratione, quia vel ab obiecto, vel à fine desumuntur: ac denique cum opponantur sicut habitus & privatio, ferè nihil habent commune, & cognitio habitus præsupponitur ad cognitionem privationis. Hac ergo de causa dicemus prius de bonitate actus interioris, postea de malitia, vel indifferentia vtriusque, & de harum oppositione, principiis & causis, ac tandem omnia accommodabimus ad actus externos.

SECTIO I.

Vtrum possit esse in hominibus voluntate aliquis actus moraliter bonus ab olivæ & simpliciter.

In hac refuit hæresis Lutheri, omnes actiones hominis esse peccata, quamvis fidelibus non impurentur ob fidem: quem errorem secuti sunt Calvinus, & alij posteriores: neque multum ab eis discrepavit Ioan. Hus, qui *art. 6. damnato* in Concil. Constantin. *sess. 55.* dixit in homine existente in peccato omnes actus esse malos, in homine vero illudioso esse bonos. De hac posteriori parte primus error Lutheri ortus ex duplici hæretico fundamento. Primum est quod tenemur in hac vita tanta perfectione diligere Deum, quanta diligibilis est ab homine in quocunque statu, iuxta illud, *diligis Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Secundus est, illo præcepto, *non concupisces*, prohibita esse etiam sensibilem concupiscentiam, & omnes motus fomicis, quos dicit esse peccata, etiam si maxime involuntarij sint. Unde concludit omnem actum hominis esse malum, quia semper deest illi aliqua debita circumstantia, vel quia non procedit ex perfecto amore Dei, vel concupiscentia semper infurget, & perfectionem operationis impedit: & in confirmationem adducit nonnulla Scripturæ testimonia, *Isai. 64.* *Sicut pannus menstruata omnes iustitie nostræ, Job. 9.* *Scio quod non iustificabitur homo compassus Deo; ubi Gregor. Quidquid videtur habere iustitias, si ab interno arbitrio districte iudicetur, vitium potius apparebit quam meritum. Quæ verba ferè transcripta Bernard. *serm. 10. de omnibus sanctis, & similia leguntur apud August. *serm. 49. de tempore, tractantem illud Psalm. 142. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Unde idem Gregor. 35. moral. e. ult. satis obscure dicit mala nostra esse pure mala, bona autem que nos habere credimus, pura bona esse nequaquam posse, ad quod facit illud Psalm. 13. Non est qui faciat bonum, & illud Genes. 6. Omnis caro corrumperat viam suam, & non permauebit spiritus meus in homine, quia caro est.***

I.
Pars negativa hæreticorum.

Hæc quæstio duobus modis intelligi potest, vno absolute & præcisè de actu voluntatis humanæ abstrahendo ab hoc, vel illo statu humanæ nature, & à viribus & auxiliis quibus operari potest: & in hoc sensu nulla est controuersia etiam cum hæreticis, quin possit in homine esse actus simpliciter bonus: constat enim & nunc bene operari in patria, & in statu innocentia potuisse etiam operari, & de Christi humanitate id est multo certius: est etiam per se notum hominem esse capacem virtutis & vitij, quia hoc ipso quo est rationalis, potest cognoscere, & iudicare quid sit conveniens iuxta rationem rectam, & totum id quod est necessarium ad honestatem actionis: & hoc ipso quo est liber, potest etiam velle, sicut etiam potest ab hoc deficere, & ideo malè operari. Secundo modo potest quæstio hæc tractari in particulari de homine lapsò & infirmo per originale peccatum: quo sensu loquuntur prædicti hæretici, quorum sententia etiam in hoc sensu est manifestè hæretica, sed quia impugnari latus solet in materia de Gratia, pauca breuiter adducam, omittens quæstiones aliorum locorum.

II.

Primo ergo constat esse nunc in filijs Adæ & Catholicis viatoribus bona opera, ad Philipp. 1. *Qui cepit in pars affirmat vobis opus bonum, &c. cap. 2. Deus est qui operatur in comprobatione velle & perficere pro bona voluntate, &c. 1. ad tur ex seri. Co. plur.*

III.

Corinth. 7. Qui uxorem ducit, non peccat: qui autem seruat virginitatem, melius facit, Marci 14 Bonum opus operata est in me, & Iob sæpe reperitur, in his non peccavit Iob, vt notauit Greg. 2. moral. c. 15. Hinc etiam in scriptura præcipiuntur, & consulantur, & laudantur humana opera eorundem hominum: non autem præcipiuntur, nec laudantur mala opera. Vnde Matth. 15. ait Christus Dominus, sic luceat lux vestra, vt videant opera vestra bona, &c. & 1. ad Corin. 4. dicitur, Nolite peccare, &c. 2. Petri 1. Hoc autem facietis non peccabitur: & alia sunt frequentia. Vnde Cyril. in Ioan. c. 330. notat cum Christus dixit paralytico Ioan. 5. Noli peccare, satis docuisse posse hominem recte & honeste operari, quod etiam tractat Bernard. lib. 6. de præcepto, & dispensatione. Denique hæc de causa laudantur vita & actus multorum hominum in scriptura, vt constat de Abraham, Iob, & aliis, qui breuiter numerantur ad Hebr. 11. & Ecclesiast. 44. est ergo hæc veritas euidens in scriptura.

IV. Secundo propter hanc causam definita est præsertim in Concil. Trid. sess. 6. can. 7. 15. & 26. & Leo X. damnauit Lutheranam hæresim. Antiquiora vero Concilia de hoc expresse non tractant, quia nondum erat exorta hæresis, tamen id aperte supponunt, præsertim contra Pelagium definiunt posse hominem bene operari saltem per auxilium gratiæ, vt patet ex Mileuit. c. 3. & Araus. II. præsertim c. 21. 22. & 27. Et eodem modo inueniuntur multa testimonia Patrum scribentium contra Pelag. præsertim Aug. & Hieronymi, de quibus legi possunt Rossensis art. 31. & 32. contra Luth. & Vega lib. 11. super Trident. c. 24. Ratio est fere eadem quæ adducta est num. 2. in priori sensu questionis: nam etiam homo lapsus potest sufficienter ratione vti ad discernendum inter bonum & malum, nam si hoc non potest, nec humanam actionem efficere potest: stultum est autem dicere hoc non posse, quia habet integras vires naturales voluntatis & intellectus, & non semper à sensibus impeditur: vnde in discursu & ratiocinatione naturali tantum potest, quantum si absque peccato & gratia in pura natura esset conditus, & tamen ultra hoc habet nunc vires & illustrationes gratiæ: ergo quantum est ex parte intellectus, habet quicquid sufficit ad bene operandum, sed ex parte etiam voluntatis habet libertatem naturalem, vt in superioribus ostensum est agendo de voluntario: & similiter habet etiam vires gratiæ præuenientis, & adiuantis: nihil ergo in hoc statu illi deest quominus possit bene operari.

V. Præterea fundamenta hæreticorum sunt falsa, nam illo præcepto, diliges Dominum Deum tuum, nihil impossibile homini lapsus præcipitur, sed substantia illius præcepti est vt Deum super omnia diligat, quod potest homo in hac vita præstare: non est autem necesse, vt vel maxima intentione diligat, neque vt perpetuo ac semper, neque vt omnia alia actio ab hoc amore procedat, sed solum vt illi non repugnet, vt iterum dicemus: hæc autem dilectio possibilis est homini in hac vita: sic enim v. Ioan. 2. dicitur, Qui seruat præcepta eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est. & eodem modo David, & alij sancti in scriptura dicuntur quæsiisse Deum in toto corde suo, Psalm. 118. similiter præcepto non concupiscendi, non sunt prohibiti naturales motus, sed quod est in hominis potestate: quodque alibi dictum est, post concupiscentias tuas nec eas, nihil enim præceptum homini est impossibile: alias vel saluari non posset, vel sine obseruatione mandatorum saluari posset, contra illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Ad testimonia autem Scripturarum, tria breuiter dicenda sunt. Primum frequenter in eis locis sermonem esse de personis, & eorum viuendi ratione, non de singulis actibus: licet enim homines quantumuis iusti multa bona faciant, tamen tot mala & peccata intermiscant vt merito dicantur iustitiam eorum sicut pannus mensurata, in quo licet plures sint maculæ, aliquid potest esse mundum: & hunc sensum significauit Iob illis verbis, Si innocentem me ostendero, prauum me comprobabit, quod alibi dixit Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, mentimur, &c. & eodem fere sensu loquitur Greg. vt videre est apud eundem loco cit. cap. 2. 6. & 8.

Secundum est, etiam loquendo de personis sæpe loqui scripturam per quandam exaggerationem, præsertim quando loquitur de prauis & corruptis hominibus, in quibus tot sunt mala & peccata, vt licet interdum aliquid faciant boni, quasi nihil reputetur: quod maxime verum habet de iis qui de suis viribus & meritis præsumunt, de quibus potissimum videtur esse sermo in prædictis locis Iob: & de iisdem etiam loquitur Gregor. Est autem similis ratio de hominibus carnalibus, de quibus fit sermo Genes. 6. & sic de aliis. Addi potest ex D. August. lib. de vnit. Eccles. cap. 2. interdum esse tantam multitudinem prauorum hominum, vt scriptura loquens de tota communitate ita loquatur, ac si nullus in ea esset qui bene operaretur: & hoc modo ait Aug. nõ obesse iustis in medio impiorum constitutis, quicquid in ipsos ob multitudinem impiorum dicitur: plerumque enim sermo diuinus hominum impiorum turbas ita arguit, ac si omnes tales essent: & similem regulam præbet Hier. epist. 140. ad Damasc. de filio prodigo.

Tertium est, etiam loquendo de singulis actibus comparatiua quadam & metaphorica locutione: dici posse non esse in eis puritatem, si cum diuina puritate & iustitia comparatur: sicut dicitur Angelus materialis ad Deum comparatus, vel sicut dicitur, Nemo bonus nisi solus Deus, Matt. 19. quem locum ad hoc propositum bene ibi tractat Origen. homil. 8. vel sicut Ioannes Baptista dicitur lucerna, & lux, sicut & Apostoli Matth. 5. dicuntur lux mundi: & tamen comparatione facta ad Christum dicitur de Baptista Ioan. 1. Non erat ille lux, vt bene ibi Theophyl. ponderauit: atque hoc modo facile erit seruata proportione ad singula loca hoc applicare.

SECTIO II.

Virum actus interior voluntatis sit formaliter bonus, vel solum causaliter ab actu exteriori.

CVm constet dari actum humanum bonum, & actus humanus ex interiori & exteriori componi possit, & vterque bonus denominetur, videndum consequenter est an bonitas illa, à qua actus voluntatis denominatur bonus, sit in ipso formaliter, ita vt ipsum intrinsece efficiat, vel sit tantum in exteriori, & inde denominet interiorum actum, & consequenter interior actus dicatur bonus, quia est causa exterioris actus boni, quod est esse bonum causaliter non formaliter: Ita enim de interioris actus bonitate sentit videtur Caiet. 1. 2. q. 20. artic. 2. resp. ad 2. sed que explicat exemplo sanitatis, & medicinæ, nam sanitas est in animali formaliter, & tamen medicinam, à qua efficienter dimanat, denominat sanum causaliter.

VI. Ad loca Scripturæ prima pars responsionis.

VII. 2. Pars.

VIII. 3. Pars.

saliter: Sic ergo [inquit] una est bonitas ex obiecto in actu exteriori & in interiori, tamen in exteriori est formaliter, & manat efficienter ab interiori quem denominat causaliter: vnde non videtur Caeteran. hanc doctrinam vniuersaliter tradere de omni actu interiori, sed solum de illo, qui est bonus ex obiecto, non vero de illo, qui est bonus tantum ex fine extrinseco, vt colligi potest ex eodem *ibidem* *dub. 4.* Fundamentum huius opinionis solum esse potest, quia ideo actus interior est bonus, quia efficit actum exteriorem bonum: & hoc sufficit ad bonitatem eius: ergo non oportet in illo aliam bonitatem multiplicare. Confirmatur, nam in illo actu est bonitas, qui per se praecipitur, vt actus eleemosynae, v.g. interior vero solum quatenus potest esse necessarius ad causandum illum actum: ergo ille solum denominatur bonus ob hanc causalitatem.

II.
Notatio triplicis generis actuum interuorū.

Hae tamen opinio, mea sententia, nullo modo defendi potest nec generaliter, nec in particulari de aliquo actu interiori. Aduertendum igitur inter actus internos quosdam versari circa obiecta quae non sunt actus hominis, sed res alię, vt amor Dei, amor vitæ: alios versari circa actus humanos, quos respiciunt vt obiecta sua: & hi etiam possunt esse duplices: quidam qui non habent necessario coniunctam actualem causalitatem talium actuum, vt est simplex amor, seu coplacentia circa eleemosynas: & in hoc ordine poni possunt omnes actus qui ex parte obiecti habent aliquam vniuersalitatem, vel ex parte circumstantiarum abstrahunt ab actuali executione, vt est propositum dandi eleemosynam, vel propositum ieiunandi eras: alii vero sunt qui habent necessario coniunctam executionem, vt est actus qui est per modum vsus actiui, scilicet voluntas qua hic & nunc ita volo dare eleemosynam, vt ex vi illius statim moueam manum ad exequendum.

III.
Assertio pro primo genere actuum interuorū.

Primo ergo de primis actibus qui versantur circa obiecta quae non sunt actus humani, certa res est non posse esse causaliter bonos, sed formaliter. Patet, quia nihil causant, per se loquendo. Item amor Dei, v.g. est bonus, non a bonitate quae est in obiecto: ergo ab alia, a qua ipse denominatur intrinsece & formaliter bonus. Minor patet, quia licet actus sumat conditionem, vel speciem suam ab obiecto, non tamen tanquam a forma per se ac formaliter denominante actum, sed tanquam a termino illius habitudinis, quae est in ipso actu, per quam talis denominatur: idem est de amore Dei, & de quocumque alio actu tendente in obiectum bonum simile.

IV.
Assertio pro secundo genere actuum.

Secundo de omnibus actibus internis qui etiam versantur circa actus externos vt obiecta, ita tamen vt illum actum non causent, certum etiam est non denominari bonos causaliter a bonitate actus externi, sed a propria bonitate quae est in ipsis per habitudinem ad talem actum, seu obiecta. Hoc etiam constat, quia illi actus sunt actu boni quando actu non causant: ergo iam rursus est eorum bonitas: bonitas autem exterioris actus tunc non fit ab actu interiori, neque est in re, sed in apprehensione; tantum ergo actus interior non est bonus formaliter ab illa bonitate. Dices, interdum posse aliquid denominari a forma non existenti, solum quia est causatum illius, vt patet de medicina, quae dicitur sana priusquam effectiue sanet. Respondetur primo in actu interiori, de quo agimus, necessarium non esse non solum vt actu causet, verum etiam neque esse effectuum actus exterioris: potest enim esse simplex complacentia, vel delectatio cum propo-

sito nihil exterius operandi. Deinde etiam si deus esse effectuum exterioris actus, non ideo tamen bonus est interior actus, quia est effectiuus exterioris, sed potius e contrario, quia bonus est, ideo est effectiuus, siue excitans ad actum exteriorem bonum, vt magis ex dicendis constabit. Denique quando res denominatur analogice talis a forma extrinseca, & non existente, reuera realiter, & in se, non est simpliciter talis, qualis formaliter potest constitui res aliqua per illam formam actu existentem & informantem: vero hic actus interior, de quo agimus, statim ac existit, est in se & realiter bonus, adeo vt reddat bonum, habentem, & formaliter ac realiter rectum seu studiosum: ergo est bonus in se reali aliqua bonitate, & non per bonitatem actus exterioris apprehensi.

Tertio hinc concluditur etiam illum actum interiorem, qui actu necessario causat exteriorem, non denominari bonum tantum causaliter a bonitate actus exterioris, sed formaliter a bonitate quam in se habet per habitudinem ad actum exteriorem: atque ita in vniuersum omnis actus interior habet bonitatem in se ipso, vel saltem per denominationem ab aliquo actu interiori, & non ab exteriori. Quae sententia, vt existimo, est communis omnium Theologorum, & sumitur ex D. Thoma 1.2. *quest. 20. praefertim articulo 3. & 4. cont. Gent. cap. 10. & ibi Ferrar. & ex aliis Theologis in 2. distinct. 42. vbi Bonauent. & Richard. articulo primo, quest. 1. Durand. q. 1. Gabr. art. 1. & 2. Ocham in 3. q. 10. & quodlib. q. 20. & quodlib. 13. q. 41.* Ratio in primis sumi potest ex dictis, nam sicut actus interior non causans exteriorem bonum, si versetur circa obiectum bonum, inde habet in se bonitatem: ita actus interior causans exteriorem, respicit illum vt obiectum, quia necesse est omnem actum internum habere aliquod obiectum: hic autem nullum est aliud: ergo etiam hic actus habet per habitudinem ad suum obiectum suam in se bonitatem formalem. Probatur consequentia, tum quia est eadem ratio: tum etiam, quia causalitas subsequens non potest priorem habitudinem impedire, praefertim quia haec causalitas est posterior, & supponit priorem bonitatem, seu habitudinem ad actum vt ad obiectum, sicut prius est esse, quam causare illum, ideo enim causat illum, quia vult illum, & tamen ex vi primae & essentialis habitudinis, quam habet praecipue ex hoc quod est actus circa tale obiectum, est rectus & studiosus: tum denique, quia si per possibile, vel impossibile contingeret actum exteriorem non sequi, v.g. Deo non concurrente, eandem omnino bonitatem haberet ille actus interior. Quod etiam confirmari potest ex actibus ipsis interioribus inter se comparatis, nam amor est causa desiderii, vel intentionis, & intentio electionis, & tamen nullus dicere potest actum qui est causa, esse bonum a suo effectu: sed si interdum vnus potest denominari ab alio, potius effectus denominatur a causa, seu actus imperatus ab imperante, quam e contrario, vt infra videbimus: quae ratio etiam actus exterior vt actus denominatur bonus ab interiori, loquendo de bonitate formali, vt nunc loquimur. Vnde etiam fit, vt voluntas non agendi exterius, sit interdum formaliter & positue bona, cum tamen in carentia illa exterioris actus nulla sit propria, formalis, ac positua bonitas. Tandem actus interior per id quod in se est, habet eam perfectionem, ratione cuius potest constituere operantem bonum, quam perfectionem non habet in se actus exterior. Cuius signum est quia actus interior per se solus sufficit ad constituendum hominem formaliter bonum

V.
Assertio pro 3. genere actuum.

num, nou vero exterior, v t suo loco dicemus, & statim etiam indicabimus.

VI. Neque existimo Caietanum omnino sensisse contra predictam doctrinam, nam illa q. 20. art. 3. docet bonitatem q. a. m. interior actus habet ab exteriori vt ab obiecto, seu sine intrinseco suo, non esse denominationem extrinsecam ab actu exteriori, sed esse aliquid in ipsomet actu interiori: quod optime probat à simili ex voluntate alterius finis honesti, qui non fit actus humanus. Addit tamen Caietanus quippiam, in quo fundat multa dubia, quæ in illis articulis obscurissime tractat, quæ reuera nõ erant necessaria, nec nituntur solido fundamento. Dicit ergo actum interiorem, qui est intrinsece & in se bonus ab actu exteriori vt obiecto, posse etiam denominari extrinsece bonum ab eodem actu exteriori vt actus est, & in hoc differre talem actum internum, qui est causa exterioris, ab eo qui non est causa. Sed hic modus denominationis solum videtur excogitatus ad agendam rei difficultatem, quia reuera talis denominatio nõ est necessaria. Primum enim nulla causa denominatur proprie bona à suo effectu: deinde bonitas quam exterior actus habet ex se, non est bonitas formalis, sed obiectiua solum: ergo non potest denominare formaliter bonum actum internum, etiam extrinsece, sed ad summum denominare bonum obiectiue analogice, & secundum quid. Item actus exterior secundum suam bonitatem obiectiuam, non solum ab interiori bono, sed etiam à malo causari potest, nam actus elemofinæ exterior, etiam si à mala voluntate, vel intentione procedat, non amittit suam bonitatem obiectiuam, & tunc ille actus non dicitur bonus causaliter: ergo ex hac causalitate non sumitur talis denominatio.

VII. Ad fundamentum vero, in principio positum respondetur istam causalem, *actus interior est bonus quia exterior est bonus*, in eadem forma habere locum in omni actu interiori voluntatis respectu sui obiecti, vel finis: amor enim Dei est bonus, quia Deus est bonus, & sic de aliis: illa ergo causalitas non est vera in genere cause formalis proprie, sed tantum in genere cause obiectiue, seu finalis, quæ dici solet forma extrinseca per modum termini, & ideo non sequitur bonitatem quæ est in actu exteriori, vel generaliter in obiecto, denominare actum formaliter bonum, sed ad summum bonitatem actus interioris sumi ex ordine ad bonitatem obiecti, seu finis, & circumstantiarum, vt sigillatim inferius dicemus.

SECTIO III.

Quid sit hæc bonitas formalis & moralis in actu interno.

I. Prima sententia est, bonitatem hanc nihil esse præter collectionem omnium circumstantiarum, seu conditionum, quæ secundum rectam rationem necessariae sunt vt actus interior simpliciter & absolute denominetur bonus. Refertur pro hac sententia Scotus in 2. d. 40. quo loco eam declarat per proportionem ad bonitatem naturalem vniuscuiusque rei, quæ nihil aliud est quam collectio perfectionum omnium quæ tali rei iuxta naturam eius, debentur. Quomodo etiam D. Thomas 1. 2. q. 18. art. 1. videtur explicare bonitatem actus moralis, scilicet per hoc quod habeat plenitudinem essendi: sic ergo in actu voluntatis plenitudo eius confurgit ex hoc quod habeat obiectum, & omnes circumstantias sibi debitas: vnde si hæc omnia habeat, est bonus, si

aliquo istorum caret, est malus: signum ergo est bonitatem eius in hac integritate, seu collectione consistere.

Hæc tamen opinio vel falsa est, vel improprie & insufficienter explicat quod inquirimus. Duo enim modis intelligi potest collectio obiecti & circumstantiarum esse bonitatem actus voluntatis: primo formaliter: quo sensu est plane falsum, quia, vt paulo antea dicebam, obiectum non est forma efficiens formaliter actum voluntatis, sed est, vel causa extrinseca finalis, vel terminus habitudinis actus ad ipsum: eadem autem ratio est de circumstantiis, quia hæc non conferunt propriam bonitatem & honestatem actui interiori: nisi quatenus sunt aliquo modo volitæ, atque adeo quatenus aliquo modo participant rationem obiecti: ergo per se non formaliter efficiunt actum, sed sunt tantum causa alicuius habitudinis actus ad ipsam: loquor autem de circumstantiis obiecti, nam de aliis quæ circumstant ipsam actum secundum se est alia ratio, vt videbimus. Secundo modo posset hæc sententia intelligi causaliter, & ita est impropria locutio, quia bonitas non est collectio obiecti & circumstantiarum, sed resultat, seu oritur ex obiecto & sine debitis circumstantiis affecto: & hic sensus est verus, vt postea videbimus, sed non sufficiens ad rem, de qua agimus, explicandam, quia non inquirimus vnde oriatur bonitas, sed quid in se sit.

Secunda sententia est, hanc bonitatem consistere in conformitate ad legem: quam indicant aliqui auctores statim citandi. Et potest in hunc modum suaderi, nam quidquid habeat actus voluntatis seclusa hac conformitate, nõ est bonus, qua posita est bonus: ergo signum est hanc bonitatem in hac conformitate consistere. Antecedentem pater, nam etiam ipse amor Dei, qui videtur maxime bonus per se, si fiat contra præceptum, vt, v. g. si Deus mihi nunc prohiberet ne exercerem amorem eius, & nihilominus ego amarem, ille amor esset malus hic & nunc, quia non est conformis legi: vnde etiam fit vt idem actus per solam mutationem legis fiat de bono malus, vel è contra, manens immutatus in aliis omnibus, vt si quis velit comedere carnes nunc tempore prohibito, illa volitio est mala: si autem tollatur prohibitio, poterit esse bona: ergo signum est totam bonitatem esse in prædicta conformitate. Confirmatur tandem, quia hæc conformitas, aliqua bonitas est, & est propria actus moralis vt moralis est, imo sola videtur illi propria, nam si qua alia bonitas reperiri potest in actu interiori, illa poterit esse in illo, etiam si liber non sit, vt in actu amoris Dei reperitur tota illa rectitudo quæ intelligi potest in ordine ad obiectum, etiam si necessario fiat, & moralis non fit: conformitas autem ad legem non potest esse nisi in actu morali, quia nullus alius potest cadere sub præceptum: ergo illa conformitas est propria omnino bonitas moralis.

Hæc sententia dupliciter potest intelligi, primo de conformitate quasi fundamentali, seu ex parte obiecti, ita vt ille actus dicatur conformis legi, quia tendit in tale obiectum, quale est præscriptum à lege, aut quia tendit in ipsam conformitatem cum lege tanquam in quoddam obiectum bonum. Et hic sensus licet non sit formalis & proprius, est tamen verus, quamuis non eodem modo ad omnem bonitatem possit applicari, vt ex dicendis constabit, nam in hoc sensu hæc sententia coincidit cum nostra, vel est quedam pars illius: non est autem hic sensus intentus ab autoribus huius sententiæ.

Secundo

II.

III.

2. Sententia

IV.

Huius sententia sensus vnus expeditur.

V.
2. Sensus im-
pugnatur.

Secundo modo intelligi potest de convenien-
tia propria & formali inter ipsum actum volun-
tatis, & legem, id est, de denominatione seu re-
latione, quæ in nostro actu inde resultat. Et in
hoc sensu existimo sententiam esse falsam, primo
quia hæc bonitas moralis secundum se abstrahit
à lege proprie sumpta pro præcepto superioris,
nam in primis multi sunt boni actus interni, qui
non sunt præcepti, quod si quis extendat nomen
præcepti ad consilium, vel certe respondeat, quam-
vis non omnes actus sint præcepti quoad exer-
citiū, omnes tamen esse præceptos quoad spe-
cificationem, seu quoad modum quo debet fieri
si sunt: adhuc est extra rationem bonitatis mor-
nalis, ut hoc sit lege præscriptum, nam per se suf-
ficere posset ipsa natura talis actus, vel obiecti,
nam velle dare elemosinam, aut loquendo,
velle dicere verum, per se & natura sua est actus
virtutis per se sufficiens ad bene afficiendum o-
perantem, etiam si per impossibile nullus esset su-
perior qui legem ferret. Quod potest ita expli-
cari, hæc enim lex potest intelligi aut in diuino
iudicio, quo Deus iudicat hunc actum ita esse
faciendum, ut sit honestus [quam multi putant
esse legem æternam] & tunc non ideo actus est
talis, quia Deus iudicat debere esse talem, sed è
contrario, potius Deus ideo iudicat illum actum
debere esse talem, quia hæc est ratio & natura e-
ius: ita honestas talis actus non consistit in con-
formitate ad illam legem, sed potius obiective
supponitur in illo, ut iudicium illud ferri possit.
Vel intelligitur hæc lex in voluntate diuina qua
vult obligare homines ad sic operandum: & hæc
cum sit posterior ratione illo iudicio, multo ma-
gis supponit honestatem in re præcepta, quam
illud iudicium: vel denique intelligitur illa lex
in nostra ratione, & de hac multo magis proce-
dit ratio facta, quia, ut D. Thom. ait 1. 2. quæst. 19.
art. 2. ad 1. ratio naturalis non habet rationem leg-
is, nisi prout est participatio legis æternæ, & il-
lam applicat.

VI. Sed dices hunc discursum solum habere locum
in actibus qui dicuntur præcepti quia honesti,
non vero in aliis qui sunt honesti quia præcepti:
ergo saltem in his consistit prædicta formalis hon-
estitas in prædicta conformitate ad legem posi-
tiam, vel diuinam, vel humanam. Sed contra
hoc ampliatur magis ratio facta, nam vel lex præ-
cepit voluntatem quæ per se & sine lege posset
esse honesta, ut si nunc Deum præcipiat amare, &
tunc lex non dat actui honestatem, sed dat ne-
cessitatem exercendi talem honestatem, & hoc
est frequentius in legibus præcipientibus actus
humanos: vel interdum mandat lex actum de se
indifferentem non solum quoad necessitatem,
sed etiam quoad honestatem, & tunc actus non
erit bonus ob solam conformitatem materialem
ad legem [ut sic dicam,] sed ob formalem,
obiectiuam seu finalem, & tunc erit actus bonus
ex habitudine ad finem, seu obiectum, non
vero ad legem, nisi quatenus sumitur pro obiecto.

VII. Declaratur, nam duobus modis potest intelli-
gi actus conformis legi, vel propter immedia-
tam habitudinem, seu relationem quasi similitu-
dinis, quæ resultat inter actum & legem positam
extremis: & hanc voco conformitatem quasi ma-
terialem, quia potest esse in actu præter intentionem
operantis, imo præter scientiam, seu cogni-
tionem, nam si quis ignorans hodie esse diem festum
andiat Missam, reuera implet præceptum,
& in actu eius est prædicta conformitas ad præ-
ceptum, quamvis neque ipse illam intendat, ne-
que cognoscat: & hanc conformitatem dico non

sufficere ad bonitatem actus: primo quidem non
sufficit quia bonitas formalis non est in volun-
tate, nisi sit voluntaria, non utcumque, sed direc-
te, ut infra dicam, aut per modum obiecti, aut
saltem per modum actus, quia voluntate aut pec-
catur, aut recte vivitur, sed prædicta conformitas
non est voluntaria: ergo ut sic, non reddit
actum bonum. Secundo non sufficit, quia actus
malus, vel indifferens potest habere hanc con-
formitatem, nam si quis faciat quoad substantiam
id quod ei præcipitur, est conformis legi ad
seruandam illam, & tamen fieri potest ut aliunde
peccet in eo actu.

Alia ergo est conformitas formalis, quæ esse
potest variis modis. Primo modo ex parte finis,
quia scilicet operans non solum facit quod præ-
ceptum est, sed etiam oportet ipsius præcepti fi-
nem, quem necesse est esse bonum, nam si lex in-
terdum præcepit actum indifferentem ex obiecto,
necesse est ut saltem præcipiat ob bonum fi-
nem, alias non esset lex honesta, nec rationabilis:
tunc ergo actus potest esse bonus ex tenden-
tia ad talem finem, ex qua inde resultat alia con-
formitas relativa ad legem. Secundo modo ex
parte obiecti proximi habentis honestatem ob-
iectiuam rationi legis in aliqua specie virtutis,
ut quando lex determinat in ipsa materia me-
dium virtutis, ut v. g. iustitiæ, vel temperantiæ, &
tunc actus si versatur circa tale obiectum ut sic,
potest esse bonus formaliter: sed illa bonitas
intrinsicè consistit in habitudine ad obiectum,
non vero ad legem, nisi quatenus aliquo modo
se tenet ex parte obiecti, immutando illud mo-
raliter: inde vero poterit resultare alia conformi-
tas relativa ad legem, quæ adhuc dici potest ali-
quo modo materialis, quatenus, ut sic, non est
intenta operante. Tertio & ultimo potest esse
hæc formalis conformitas, si ipsa ut sic, sit ab
operante directe intenta, ut cum aliquis vult o-
perari ut se subiiciat legi, & tunc poterit quidem
voluntas esse bona ex hoc motivo, & tamen iam
tunc respicit legem, seu conformitatem ad illam
ut obiectum. Unde bonitas inde sumpta non est
communis omni actui bono, sed est specialis vir-
tutis obedientiæ, & ideo dici non potest ratio-
nem formalem bonitatis ut sic, consistere in hac
conformitate. Possunt præterea hic adungi alie
rationes, quibus supra disputatione secunda, sectio ne-
secunda, à numero quinto ostendi bonitatem obiecti-
uam non posse consistere in hac conformitate
ad legem, nam est fere eadem ratio, & statim ad-
demus multa.

Tertia sententia non est multum dissimilis
precedenti, quæ ponit hanc bonitatem in con-
formitate ad rationem rectam, quæ videtur pla-
cere Scoti in 1. d. 17. quæst. 3. §. Quantum ad istum arti-
culum, & iuxta hoc videtur exponere primam
sententiam supra citatam in num. 1. quam alibi
sæpe indicat: dicit enim bonitatem actus esse con-
formitatem eius ad rationem rectam plene di-
stantem de omnibus quæ convenire actui pos-
sunt. Similia fere repetit in 2. d. 7. vbi etiam Gabr.
quæst. 1. in principio. & in 3. d. 36. Gregor in 3. d. 26. q. 1.
Durand. d. 38. quæst. 1. num. 7. Almain tractatu 1. mor-
tal cap. 13. & 14. Conrad. 1. 2. quæst. 18. articulo 5. vbi
D. Thom. videtur huic sententiæ favere, & q. 64.
art. 3. quæst. 1. de verit. art. 2. quæst. 1. de virtut. artic. 3. &
sæpe alibi. Fundamentum est, quia tota bonitas
voluntatis pendet ex iudicio rationis, adeo ut
stant eodem actu voluntatis, ob solam muta-
tionem iudicii, mutetur actus de bono in malum,
ut si quis existimans hodie esse diem Dominicæ,
carnes veller comedere, erit actus bonus, & ta-
men si advertat esse diem sabbati, & perseveret
in eo.

VIII.
Deinde ex-
cludo no-
dos aliter
conformitatis.

IX.
3. Scitandum.

2. 1

In eodem actu voluntatis, erit malus: ergo signum est totam bonitatem illius actus consistere in conformitate ad iudicium. Et ratio à priori esse videtur, quia res non dant bonitatem voluntati, ut sunt in se, sed ut iudicantur practice à ratione, quia recta ratio est regula voluntatis: ergo bonitas voluntatis consistit in conformitate ad suam regulam.

X. Hæc opinio potest habere varios sensus, nam primo considerari potest ratio ut habet vim legis respectu voluntatis: & in hoc sensu hæc opinio coincideret cum precedenti, unde nihil in eo sensu addendum est. Secundo potest considerari ratio ut manifestans, & proponens obiectum, seu ut iudicans ipsum actum voluntatis utrum hic & nunc bonus sit, vel malus: & hinc potest resultare duplex conformitas in voluntate respectu rationis, una enim conformitas est quasi similitudinis, vel proportionis inter ipsos actus in intentione, & hoc nullo modo esse potest bonitas ipsius actus voluntatis ob multa supra tractata in 2 sententia. scilicet quia illa habitudo est præter intentionem operantis, & quia est posterior ipsa bonitate actus, nam prius intelligitur versari actus circa obiectum honestum per rationem propositum. Item quia non est actus bonus quia talis iudicatur, sed potius quia ipse honestus est, & ideo est verum iudicium quo iudicatur esse talis: sic enim intelligendum est quod Aristoteles dixit 6. Ethic. ca. 2. veritatem intellectus speculativi ex conformitate ad res ipsas sumi, veritatem autem intellectus practici sumi ex conformitate ad appetitum rectum, quod etiam docet D. Thom. 1. 2. quest. 57. art. 5. ad 3. Item quia inter ipsos habitus, à quibus progrediuntur hi actus, scilicet inter prudentiam & virtutem moralem voluntatis potest intelligi illa conformitas, & tamen nemo dicit bonitatem habituales virtutis moralis consistere in habitu ad habitum prudentie: sed ad obiectum quod potest per prudentiam proponi. Altera ergo potest consistere in conformitate, non inter ipsos actus inter se, sed in obiecto, scilicet quia voluntas tendit in tale obiectum, quale per rectam rationem proponi solet: & hoc modo loquuntur fere omnes auctores citati de conformitate ad rationem rectam, ut magis quam ceteri explicavit Durand. Alio etiam modo possemus per hanc conformitatem intelligere convenientiam ipsius actus interioris ad naturam rationalem: & quoad hæc duo erit vera hæc sententia pro ut statim explicabimus, nam ita declarata nihil differt à nostra.

XI. Quarta opinio referri solet, & tribui Caietano 1. 2. quest. 71. art. 6. & quest. 72. artic. 1. ubi non de bonitate, sed de malitia loquitur, ubi etiam docet esse proprietatem positivam, & realem pertinentem ad prædicamentum qualitatis, existentem in actu voluntatis: quod quidem maiori ratione diceret de bonitate, nam id dicit de malitia, quia existimat contrariorum eadem esse rationem. Potest autem hæc opinio breviter ita fundari à sufficienti enumeratione: quia hæc bonitas non est relatio rationis in rigore sumpta ob rationes sæpe tactas in simili questione, quia hæc relatio nihil est, sed esse fingitur, unde non denominat proprie, nisi quando ab intellectu fingitur: bonitas autem actuum & aliquid est, & realiter denominat, etiam si intellectus nihil fingat. Rursus non est etiam relatio realis, tum quia omnis huiusmodi relatio est aliquid resultans præter intentionem agentis: bonitas autem hæc est per se intenta ab operante, tum etiam quia nulla bonitas proprie consistit in relatione, ut

supra ostensum est, quod maiori ratione in hac locum habet, quia est magna perfectio rationalis naturæ. Deinde non est etiam denominatio extrinseca, ob easdem fere rationes, quia hæc bonitas est magna perfectio: denominatio autem extrinseca nihil perfectionis ponit in re denominata. Item quia denominatio extrinseca, si aliquid hic esse potest, erit à lege, vel à recta ratione: ostensum est autem bonitatem hanc non consistere in denominatione ab his extrinsecis formis. Item quia hæc denominatio provenit ab extrinseco, & non fit proprie ab ipso operante: bonitas autem hæc est ab extrinseco, & fit ab homine operante virtutem. Tandem non potest hæc bonitas consistere in sola substantia actus interioris, quia manente eadem substantia actus potest nunc esse bonus, & postea esse malus mutato tempore, lege aut sine: ergo bonitas est aliquid aliud præter substantiam, præsertim quia substantia actus est aliquid naturæ: hæc autem bonitas quid morale: superest ergo ut sit proprietates realis & absoluta, intrinsece afficiens substantiam ipsius actus.

Hæc sententia etiam est falsa, cuius tamen perfectæ intelligentia pender ex his fere, quæ dicam tribus disputationibus sequentibus: tunc sufficiant quæ de simili opinione diximus supra tractando de esse morali, possunt enim etiam hic eadem proportionem applicari. Item ex Metaphysica constat bonitatem rei non posse esse aliquid ex natura rei distinctum ab ipsa re, præsertim absolute: quid est autem eadem ratio de bonitate hac respectu actus boni.

XII. Ut ergo explicem meam sententiam, aduerto ex his quæ supra dixi, dupliciter posse aliquid denominari bonum nempe ut quod, & ut quod, seu absolute & in se, vel respectu alterius, vel tanquam suam habens debitam perfectionem, aut tanquam alteri conveniens, eumque commode afficiens iuxta suam naturam: quæ distinctio accommodari potest actibus voluntatis, nam licet sint accidentia, tamen, ut supra etiam attigi, accidentia quoque habent bonitatem suam, ratione cuius bene afficiunt substantiam, atque ita D. Tho. 1. 2. q. 19. art. 1. & fere in tota hac materia considerat bonitatem actus quatenus est perfectio eius, seu quatenus habet omnia quæ ad talem perfectionem requiruntur, nam inde consequenter fit ut talis actus sit homini conveniens. Deinde est advertendum ex dictis disp. 1. sicut in esse morali contingit aliud esse id quod denominatur morale, & aliud id unde sumitur talis denominatio, ita in bonitate morali aliud esse potest ipsa bonitas, à qua actus denominatur bonus, aliud vero principium, seu forma, unde denominatur moralis, & utrumque est explicandum.

XIII. Dicendum primo a quo voluntatis esse bonum & perfectum, nihil aliud esse quam esse rectum & studiosum: atque hoc modo bonitatem eius non esse aliud quam ipsum esse virtutis quod in ipso est. Hanc conclusionem sumo ex Aristotele 6. Ethicor. c. 6. dicente virtutem esse que bonum facit habentem, nam ex hac definitione intelligitur ipsum esse virtutis esse bonitatem quandam, & perfectionem ipsius virtutis: unde D. Thom. 1. 2. quest. 57. art. 3. dicit loquens de habituali virtute, essentialiter esse habitum bonum, & artic. 4. ad 1. dicit virtutem esse bonam non alia bonitate à se distincta, sed quia ipsa est talis. Unde etiam August. libr. 2. de lib. arbit. capit. 18. & 19. & 1. retract. cap. 9. dicit virtutem esse bonam mentis qualitatem, & libr. 2. de morib. Eccles. cap. sexto, dicit virtutem facere animam optimam, quæ omnia licet possint ad habituales virtutes applicari, eodẽ ta-

men

XIV.
1. Afferio.

men modo locum habent in actu virtutis: quia ratio virtutis & bonitatis prius reperitur in actibus, quam in habitibus, vt bene Gabr. in 3. d. 23. *quest. 1. art. 1. notab. 4.* ex Aristot. 2. *Ethicor. cap. 1.* dicente secundum differentiam operationum fequi habitus: actus ergo voluntatis in tantum est in se bonus & perfectus, in quantum est actus virtutis, & inde etiam habet vt constituat formaliter hominem bonum in actu secundo: ergo bonitas hæc, & perfectio eius nihil aliud est, quam ipsum esse virtutis, seu differentia illa, per quam constituitur in esse virtutis. Et confirmatur primo, quia ablato hoc esse virtutis, tollitur bonitas formalis & moralis ab ipso actu, & illo posito, & quocumque alio per intellectum præciso, manet bonitas in actu, quia manet actus sufficiens ad benefaciendum homini. Confirmatur secundo, quia quando homo operatur bene, hoc esse virtutis per se primo operatur, & hoc maxime cadit sub intentionem eius, estque dignus laude aut præmio ratione eius, quæ sunt proprietates consequentes bonitatem moralem: ergo signum est hoc esse virtutis esse perfectionem illam, à qua actus voluntatis dicitur bonus.

XV. *Dubium breuiter explicatur.*
Sed tunc statim se offerebat inquirendum, quid sit hoc esse virtutis, sed hoc pendet ex dicendis de obiecto, fine, & circumstantiis. Nunc breuiter dico dupliciter esse posse actum voluntatis actum virtutis, vel tanquam elicatum à voluntate, vel tanquam imperatum: in priori actu esse virtutis nihil aliud est quam ipsum esse specificum & entitatum talis actus, & ita hoc ipsum erit bonitas, seu perfectio à qua dicitur actus in se bonus: in posteriori autem actu nihil est esse virtutis, nisi denominatio extrinseca ab actu imperante, & in eadem consistit bonitas eius: quomodo autem hæc probanda sint, constabit ex dicendis.

XVI. *Assertio.*
Dicendum secundo. Actus voluntatis quatenus est bonus & conueniens homini, præter bonitatem & perfectionem dictam quam in se habet, nihil in ipso actu addit, sed solum connotat in homine talem naturam & capacitatem, nempe rationalem, cui optime conuenit illa perfectio, seu bonitas talis actus. Hæc conclusio patet ex dictis in simili de bonitate obiectiua, nam eadem est proportionalis ratio: constat etiam ex bonitate transcendentali omnium entium, nam nulla res dicitur bona alteri, nisi ratione sue perfectionis entitatiuæ, addendo conuenientiam ad alteram: quæ conuenientia solum connotat in alia prædictam capacitatem. Docet autem D. Thom. 1. 2. *quest. 55. art. 4.* ita se habere hanc bonitatem ad virtutem, sicut se habet bonitas transcendentalis ad ens. Tandem probatur à sufficienti enumeratione: excludimus enim omnes modos qui excogitari possunt, & positis his quæ diximus, sufficienter intelligitur tota hæc bonitas: ergo in his præcise consistit.

XVII. Dices primo hanc potius esse bonitatem obiectiuam, quam formalem ipsius actus voluntatis, nam quatenus est rationali naturæ conueniens, est respectu illius bonus obiectiue. Respondetur eandem bonitatem in ordine ad diuersa seu secundum diuersas rationes, posse vtramque denominationem accipere: quamuis enim possit esse aliqua bonitas pure obiectiua, quæ non sit formalis, tamen è contrario omnis bonitas formalis est etiam obiectiua, quia est appetibilis ab ea re cuius est bonitas: & ita in præsentia, actus virtutis comparatus ad humanam naturam quatenus est perfectibilis modo sibi conuenientissimo, est quædam formalis bonitas eius: qua-

renus autem comparatur ad alium actum, quo amari potest, est etiam honestum obiectum in quod potest tendere voluntas. Dices vltius: ergo esse hoc modo bonitatem formalem est de essentia talis actus, & non consequitur ad illam vt proprietates: consequens autem videtur esse contra D. Thom. 1. 2. *quest. 71. artic. 1.* vbi loquens de virtute dicit esse bonitatem quandam, & consequi ad essentiam virtutis. Ad hoc Caietan. in illo loco concedit rationem bonitatis pertinere ad essentiam virtutis, non vt rationem specificam, sed vt genericam, & ita exponit D. Thom. rationem bonitatis consequi ad essentiam virtutis eo modo quo differentia generica comitatur specificam. Sed reuera esset valde impropria locutio: quis enim dicat differentiam genericam consequi ad essentiam rei præsertim quia Diu. Thom. ibi non agit de differentia specifica virtutis, sed in genere de virtute, & ad illius essentiam dicit consequi bonitatem. Alter Medina ibi respondet virtutem posse comparari vel ad subiectum cuius est dispositio: & hoc modo de essentia illius esse quod sit quædam bonitas subiecti: vel ad actum quem potest efficere: & hoc esse quid consequens ad essentiam virtutis, & sub hac ratione dici bonitatem consequi ad illius essentiam. Sed hæc doctrina reuera non est ad mentem D. Thom. nam ibi distinguit illa tria, nempe esse dispositionem talem subiecti, esse bonitatem, & esse principium actuum virtutis: & virtutem dicit esse bonitatem quandam, non vt est principium actuum, sed vt conuenienter disponit subiectum. Deinde neque in se est vera illa doctrina, quia loquendo de virtute habituali, de essentia eius est habitudo ad actus, sicut ad subiectum, imo in tantum bene disponit subiectum, in quantum reddit illud facile & promptum ad actus.

XVIII. Dico ergo ex D. Thoma aliis locis citatis, ita comparari hanc bonitatem ad virtutem, sicut in communi bonitas comparatur ad ens: vnde sicut bonitas non est aliquid realiter consequens rationem entis tanquam aliqua proprietates realiter ab illa distincta, sed solum dicitur consequens rationem entis ob diuersam habitudinem illa voce significatam, vt connotatam, quamuis re ipsa nihil sit præter essentiam entis: ita in præsentia dicendum est, siue loquamur de habituali, siue de actuali virtute, essentialiter esse perfectionem bene afficientem subiectum in quo est: & ita, vt supra vidimus, Aristot. & omnes definiunt virtutem: hinc tamen secundum rationem consequitur vt habeat conuenientiam quandam cum tali natura, ratione cuius fit illi propter se appetibilis: quod etiam in naturalibus perfectionibus seu proprietatibus videre licet.

XIX. *Assertio.*
Dicendum tertio, vt hoc esse virtutis, quod est in actu voluntatis, denominetur bonum morale, seu bonitas moralis, necesse est vt illi coniungatur esse liberum. Ita docuit Scotus *quodl. 18. §. 2.* Gabr. cum Oham in 3. d. 23. *quest. 1. notab. 4.* & constat ex doctrina supra data de esse morali: sicut enim actus voluntatis etiam si in substantia sua sit omnino idem, si non sit liber non est moralis, ita quamuis talis actus tendat in honestum vt sic, & in hac ratione sit omnino rectus, & studiosus nihilominus si non sit liber, illa rectitudo non erit moralis: q. videre licet in actu amoris diuini, nam in beatis est rectissimus, & ab eadem virtute charitatis procedens, atque adeo eiusdem speciei cum amore vix, vt est probabilis, & nihilominus ibi non habet bonitatem moralem, non quia desit illa bonitas, quam habet ex obiecto, & differentia specifica, sed quia desit illi moralitas quæ sumitur ex libertate.

XX.

Si inquiras, an hoc ipsum esse liberum dicat aliquam bonitatem moralem in actu distinctam ab ipsa bonitate, quæ potest saluari sine libertate, Videbitur forte ita dicendum, quia ad omne esse sequitur aliquid bonitatis eo modo quo est, sed hoc esse liberum est aliquo modo esse reale: ergo, &c. Respondetur libertatem quidem ipsius potentie in actu primo esse bonitatem quædam seu perfectionem non moralem, sed naturalem, non in actu secundo, sed in actu primo: unde in ipso actu secundo hoc esse liberum reuera non addit bonitatem physicam & realem distinctam à perfectione ipsius potentie, & positio in fluxu, quem habet in actu, sed addit quandam denominationem quæ morali modo potest dici perfectio quædam. Et adhuc de ista est ulterius addendum in communi sumptam, non esse etiam bonitatem moralem, id est, honestam, quia est conditio communis bonis & malis actibus: est ergo quid indifferens: tamen hæc libertas adiuncta bonitati & honestati actus, dat illi quandam valorem & æstimationem, quæ potest merito dici dignitas quædam moralis actus, quæ non consequitur ex honestate sola, neque ex libertate, sola, sed ex libera honestate, seu [quod idem est] ex bono vsu libertatis, quæ significatur illis verbis: *Potuit transgredi, & non est transgressus, &c.* & eodem modo possumus dicere, potuit non bene operari, & bene operatus est, & ideo in hoc fundatur ratio meriti, iudicis, &c.

XXI.
Ultima ad
serio.

Vltimo addendum est, ut actus voluntatis denominetur bonus simpliciter, necessarium esse ut nulla malitia moralis illi coniungatur. Ita docent omnes Theologi cum D. Thom. 1. 2. quest. 18. artic. 1. ex illo principio vulgarissimo, *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*. Solum est aduertendum aliud esse disputare an in eodem actu voluntatis possint simul coniungi verum esse virtutis, atque adeo aliqua vera bonitas moralis cum aliqua malitia morali vera: aliud vero an si coniungantur, talis actus dicendus sit bonus, vel malus. De primo nihil nunc definimus, tractandum enim est infra in propria disputatione, ubi explicabimus quanta sit oppositio inter bonitatem & malitiam. Hic vero solum affirmamus prædictam conditionalem, per quam responsum fere est ad præcipuum fundamentum, quo nitentur omnes fere sententiæ supra citatæ, scilicet quia idem actus potest fieri de bono malus, & e contrario, sine sui mutatione: respondetur enim fieri non posse ut actus elicitus à voluntate sic constitutus in specie virtutis, amittat illam bonitatem sine sui mutatione, quamvis fortasse fieri posset ut extrinsecus, seu accidentaliter illi adiungatur aliqua malitia, ratione cuius non possit denominari simpliciter bonus, sicut denominatur ex vi suæ bonitatis specificæ, si nullam haberet malitiam adiunctam. Et eadem ratione si aliquis actus est ita malus, ut ex vi suæ speciei nullam habeat honestatem, non poterit affici bonitate intrinseca, seu specifica sine sui mutatione. Quando vero actus accidentaliter solum est bonus, vel malus, non repugnat sine sui mutatione intrinseca fieri de bono malum, vel de malo bonum, quamvis hoc posterius nunquam fiat sine aliqua mutatione voluntatis saltem per additionem alterius actus, quæ omnia non possunt hoc loco latius explicari donec in particulari fusius tractentur in disputatione octava, & tunc etiam clariora erunt omnia quæ in superioribus opinionibus insinuavi.

Suarez in primam secundæ D. Thomæ.

SECTIO IV.

Quotuplex sit bonitas in actu interiori voluntatis.

Ratio dubii esse potest, quia D. Thom. 1. 2. quest. 18. art. 4. dicit quatuor esse bonitates in actu humano, una est secundum genus pro ut est actus, alia secundum speciem pro ut ad tale obiectum tendit, tertia ex circumstantiis, quarta ex fine. Eandem fere doctrinam habet in 2. dist. 36. artic. 5. in corp. quamvis in modo loquendi non nihil differat, nam bonitatem ex obiecto vocat quasi genericam, ex circumstantiis autem, specificam. D. Thomam autem imitatus est Scot. in 2. d. 40. q. 7. mica. & quodlib. 18. ubi significat illas quatuor bonitates esse quasi partiales, & singulas per se sumptas tantum esse bonitates secundum quid, ex omnibus autem constari bonitatem simpliciter actus. Verum est hos autores non loqui in particulari de actibus interioribus, sed in communi de actu humano: unde facilius posset accommodari illa doctrina ad actum externum pro ut ex se habet bonitatem obiectiuam, ut supra dictum est. Nihilominus multi Thomistæ eam etiam intelligunt de actibus interioribus, in quibus distinguunt re ipsa quatuor illas bonitates partiales, adeo ut à parte rei sit una separabilis ab alia, nam potest manere idem actus secundum substantiam bonus solum bonitate actus ut sic, sine vlla bonitate ex obiecto formali: & hæc rursus esse potest sine bonitate ex circumstantiis: & tandem bonitatem simpliciter actus componi ex his omnibus, quia sine illis non erit actus simpliciter bonus.

Hæc sententia sic exposita mihi valde displicet in multis. Primum enim bonitas illa prima, quæ consistit in ratione actus, seu actionis ut sic, reuera non est honesta bonitas de qua loquimur, quia de se communis est & indifferens ad actum honestum & turpem etiam intrinsece: cum tamē in actu intrinsece malo nulla sit proprie bonitas honesta, imo neque in actu indifferenti ex obiecto ut talis est, nam ideo est indifferens, quia omnino caret honestate & malitia: & ideo recte dixit Scot. dicto quodlib. actum humanum ut humanum, primo determinari ex obiecto honesto, ad honestum ut sic. Scio Caietan. 1. 2. q. 18. art. 8. ad 1. dicere omnem actum voluntatis, quantumvis malum habere aliquam bonitatem moralem saltem ex parte finis vniuersalissimi, quia scilicet omnis actus tendit aliquo modo in beatitudinem & finem vltimum, iuxta dicta in tract. 1. Sed hoc valde improprie dictum est, quia illa relatio in finem vltimum non est ab operante, sed ex natura ipsius actus, seu entitatis, & ideo non pertinet ad formalem bonitatem & honestatem operantis, sed solum ad naturalem entitatis illius bonitatem, quæ potest etiam denominari moralis, id est, libere facta per extrinsecam denominationem, ut sæpe dictum est: non tamen bonitas moralis honesta, de qua nunc agimus, quia quando actus est ita malus, nullam habet per se conuenientiam cum recta ratione, seu natura rationali, neque intendere illo modo implicito, finem vltimum in tali particulari bono est per se decens aut conueniens homini: neque D. Thom. aut Scot. supra relati, numerarunt illam tanquam bonitatem moralem, sed ut bonitatem naturalem, quæ secundum rationem prima est, & quasi fundamentum honestatis moralis.

V

Se-

III.

Secundo displicet illa sententia in quantum in omni actu interiori requirit illas quatuor bonitates ut sit bonus simpliciter. Primo, nam esto deus in aliquo reperiri, non sunt tamen omnes necessariae, nam, teste D. Thom. 1. 2. q. 19. art. 1. & 2. sufficere potest bonitas ex obiecto sine circumstantiis proprie dictis, & sine extrinseco, dummodo nulla sit aliunde adiuncta malitia: & actus indifferens ex obiecto potest esse simpliciter bonus ex solo fine, quamvis ex obiecto & circumstantiis nullam habeat bonitatem. Tertio displicet in eo quod ait, quando concurrunt haec bonitates in actu re ipsa semper distingui & separari posse, & tamen componere unam bonitatem, tum quia ostendam inferius bonitatem primam naturalem, & honestatem sumptam ex obiecto, in re non distingui, sed ratione, ut ratio generalissima & generica: sicut in habitibus se habent habitus ratio, & ratio virtutis; & fere idem ostendam de bonitate ex obiecto, & circumstantiis in actu interiori, quae se habeat tantum sicut species & individuum: tum etiam, quia si aliqua ex his bonitatibus re ipsa distinguuntur in actu interiori, tunc non componunt unam, sed sunt sicut duo accidentia specie diversa in eodem subiecto, quales esse possunt bonitates sumptae ex pluribus finibus extrinsecis: aut se habebunt sicut substantia & accidens, ut si una sit bonitas ex obiecto, alia ex fine, quia ex obiecto sumitur substantia actus, finis vero accidit illi, ut latius infra disput. 6.

IV.

Alio ergo modo extremè contra: ratio potest praedicta sententia exponi, nepe quod illa quatuor numerentur solum ut ratione distincta: bonitas autem in re sit una & simplex. Cuius rei fundamentum esse potest, quia talis est rei bonitas, qualis entitas: sed entitas actus interioris est in se simplex: unde D. Tho. 1. 2. q. 19. art. 2. hanc videtur constituere differentiam inter actum internum & externum, quod externi bonitas, quia est inferioris rationis, confluit ex multis: interioris autem bonitas, quae est superioris ordinis sumitur ex una simplici habitudine ad obiectum: quod si respicit circumstantias, vel finem, solum est in quantum componunt aliquo modo unum obiectum. Et potest hoc confirmari, quia bonitas ex obiecto, & sine se habet sicut genus & differentia, teste D. Tho. 1. 2. q. 18. a. 7. & eodem modo comparatur bonitas ex obiecto, & ex aliis circumstantiis, ex eodem D. Thom. citato loco in 2. sent.

V.

Haec vero sententia licet in aliquare, vera esse possit, non tamen simpliciter & in omnibus, quia certum est aliquam bonitatem posse esse substantialem, & aliquam accidentalem in actu interiori, quae in re ipsa sunt distinctae & separabiles, ut patet aperte de bonitate ex obiecto & ex fine, ut sentit etiam D. Tho. 1. 2. q. 19. art. 2. ad 2. & q. 18. a. 7. ubi loquendo de fine per accidens dicit ab illo sumi speciem accidentalem: quod vero ibi ait, à fine per se ordinatio sumi genericam differentiam, non est contra id quod modo agimus, quia non dicimus ex illo fine multiplicari bonitates, sed ex fine extrinseco accidentali ut sic: quo modo autem illud sit intelligendum, dicemus disput. 6.

VI.

Ut ergo quaestioni respondeam, suppono in actu interiori primo esse considerandam honestatem illam, seu rationem virtutis, à qua & ipse habet ut bonus & perfectus sit, & quod operantem bonum, seu studiosum denominet & constituat: quam bonitatem diximus supra consistere in ipso esse virtutis, siue consideretur ut in se est quoddam esse perfectum, siue ut est conveniens naturae rationali: & sic haec duo pro eodem computamus, quia, ut dixi, sola ratione distinguuntur: & hoc significamus nomine *formalis*

honestatis, ut loquuntur omnes Theologi: ex hac vero bonitate consequuntur in actu humano & libero quaedam aliae proprietates, seu distinctitates morales, quae possunt etiam dici bonitates quaedam: huiusmodi sunt conformitas ad legem, quae si non fit per se intenta non addit formalē bonitatem proprie sumptam, ut supra dixi, est tamen dignitas quaedam, & quasi obiectiva quaedam bonitas quae per se posse amari & intendi. Alia proprietates est ratio meriti, seu moralis valor operis, vel ad merendum, vel ad impetrandum, vel ad satisfaciendum: & inter haec etiam annumeratur laudabilitas operis, de quibus proprietatibus tractat Div. Thomas 1. 2. quest. 21. & de eis aliquid dicemus disputatione 5. nunc enim non censemus ratione illarum multiplicari bonitates actus interioris: imo neque augeri, quia propter has proprietates non redditur homo melior, aut sanctior, sed potius ipsae consequuntur ex illa bonitate formali, qua homo fit sanctus & bonus in actu secundo. Superest ergo ut de ipso esse virtutis solum explicemus quod duplex esse possit in actibus voluntatis.

Dicendum primo, generatim loquendo, duplex tantum genus bonitatis potest in actibus voluntatis reperiri: unum est per intrinsecam perfectionem & entitatem ipsius actus: aliud est per extrinsecam denominationem ab alio actu eiusdem voluntatis. Probatur & imprimis quod unus actus esse possit bonus per denominationem ab alio, sufficiens argumentum sumitur ex actibus exterioribus, hi enim quatenus sunt actus boni vel mali denominantur solum quatenus à bona vel mala voluntate procedunt & imperantur, ut latius 1. 2. quest. 20. sed eodem modo potest unus actus voluntatis ab alio imperari sic enim charitas ceteris virtutibus imperat, & inter reliquas virtutes potest esse mutuum imperium, ergo actus etiam voluntatis si ab alio actu bono imperetur, poterit ab illo bonus denominari, ut rectè Caietanus. notavit 1. 2. quest. 18. artic. 6. explicans D. Thomam ibi in corp. & ad 2. quod nomine actus exterioris hac ratione comprehendat etiam actum ipsius voluntatis qui ab alia imperatur quatenus imperatus est nomine autem actus interiorum solum significat actum voluntatis elicitem ut sic. Confirmatur, nam actus interior indifferens ex obiecto, potest in particulari esse simpliciter bonus ex relatione ad finem extrinsecum bonum, quae relatio, ut infra ostendam, nihil est in illo, nisi denominatio ab actu imperante: ergo haec sufficit ad dandum aliquam bonitatem actui voluntatis. Et ratio à priori est, quia actus imperatus est veluti moralis forma actus imperati, & ideo moraliter perficit illum, & bonum constituit si ipse bonus sit.

Deinde addo ulterius, ac noto primo, non posse actum voluntatis esse bonum per extrinsecam denominationem sumptam ab alia forma, quam ab actu eiusdem voluntatis. Itaque quamvis haec denominatio possit esse extrinseca, comparatione actus ad actum, tamen respectu operantis debet esse à forma illi intrinseca, & ab eo elicit. Probatur primo, quia omnis haec bonitas est actualis: ergo debet esse per actum secundum ab operante elicitem. Item debet esse voluntaria, quia bonum & malum morale formale non potest esse, nisi sit voluntarium, quia voluntate peccatur, aut bene vivitur: ergo oportet ut illa bonitas à qua denominatur quilibet actus bonus moraliter formaliter, sit in aliquo actu voluntatis. Et confirmatur primo, quia si voluntas faceret actum, & denominatione boni resu taret à forma extrinseca quae ad ipsam voluntatem

VII.
1. Assertio.VIII.
Notatio 7.
na circa
asserionem
positam.

luntatem non pertineret, talis bonitas non esset à voluntate. ergo non operaretur bonum vt bonum est: ergo non efficeretur bona formaliter per talem actum. Confirmatur secundo, quia vt voluntas sit bona, necesse est vt tendat aliquo modo in honestum vt sic: vnde August. 1. de lib. arb. cap. 12. Quid est inquit bona voluntas? respondet, est voluntas qua appetimus recte honesteque vivere: ergo vt actus sit bonus, necesse est vt in honestum, vt honestum saltem, ab illa referatur: non potest autem ita referri nisi per alium actum eiusdem voluntatis, quia solius voluntatis est tendere in bonum sub ratione boni perfectissimi, quale est honestum. Nota quod hinc etiam obiter constat non posse hanc denominationem sumi ab ipsa potentia voluntatis, sicut supra dicebamus de esse morali, seu libero, quia habitudo ad huiusmodi potentiam de se est indifferens, & communis actui bono & malo, & quia potentia per se ipsam tude non potest tendere in honestum vt sic. Ex his ergo concluditur, & noto tertio, necesse est esse vt præter hanc bonitatis modum sit in voluntate aliquis actus, qui per se & intrinsece bonus sit sine denominatione ab alio. Probat aperte, quia neque vnus actus potest denominari ab alio bono, nisi etiam ille alius bonus sit, vt patet de actu exteriori respectu interioris: neque in hoc potest procedi in infinitum: ergo necesse est esse in aliquo actu qui per se bonus sit. Confirmatur exemplo voluntarij, nam quia vnus actus potest denominari voluntarius ab alio actu voluntario, ideo necesse est vt aliquis actus, nempe interior voluntatis sit per se ipsum intrinsece voluntarius, quia neque potest procedi in infinitum, neque illa denominatio potest à sola nuda potentia sumi: ita vero est in proposito.

IX. Constat igitur ex his dari in actibus voluntatis duplicem illum modum bonitatis. Quod vero præter hos non possit alius excogitari, facile potest ex dictis concludi, quia nullus alius actus potest esse per se bonus, nisi actus voluntaris, quia nullus alius est per se voluntarius attingens honestum sub ratione honesti: neque etiam potest actus voluntatis proprie ab alio imperari, nisi ab ipsa voluntate, nam ipsa mouet alias potentias ad vsu actus: ipsa autem non mouetur ab alia, sed se ipsam mouet & applicat. Denique inter ipsos actus voluntatis non potest reperiri alia habitudo, quia omnis actus à voluntate elicitus, vel est tantum elicitus, vel simul elicitus & imperatus: & quatenus elicitus potest habere bonitatem intrinsecam: quatenus imperatus vero, extrinsecam: non est ergo aliud bonitatis genus. Quæres, quatenus imperans poterit habere aliquam specialem bonitatem. Respondetur, si sit proprie & directe imperans actum bonum, ea ratione poterit esse bonus, tamen illa erit bonitas intrinseca, quia actus imperans nõ respicit imperatum tanquam formam extrinsece denominantem sed tanquam obiectum à quo sumit intrinsecam bonitatem: sicut patet manifeste in actu interiori respectu exterioris, quem imperat non aliter, quam volendo illum.

X. Ex hac prima conclusione sequitur secunda, scilicet hoc duplex bonitatis genus posse interdum eidem actui interiori conuenire, non quod hoc sit necessarium vt actus sit absolute & simpliciter bonus, nam, vt supra dixi, si actus ha-

beat bonitatem aliquam honestam, & nullam malitiam, dicitur absolute bonus: potest autem habere alterutram ex dictis bonitatibus absque vlla malitia, quia potest habere bonum obiectum sine vilo sine accidentario & extrinseco ab operante intento, & è contrario potest referri in finem bonum, etiam si ex obiecto bonitatem non habeat. Sensus ergo solum est posse hanc duplicem bonitatem simul inueniri in eodem numero actu. Quod facile suadetur, quia potest idem actus habere & obiectum bonum, & præterea referri in finem extrinsecum diuersam bonitatem habentem: vnde etiam potest idem actus ab vna virtute elici. Vnde intelligitur, quando hæ duæ bonitates coniunguntur in eodem actu, licet denominent illum vnde quaque bonum, non tamen componere proprie vnã virtutem, sed solum coniungi aut sicut essentia & accidens, aut sicut duo accidentia in eodem subiecto. Hoc facile patet, cum quia illæ bonitates sunt omnino diuersarum rationum, quia vnã est intrinseca, aliã extrinseca: tum etiam quia nõ se habent vt genus & differentia: & distinguuntur realiter, & potest vnã manere sine aliã, & è contrario, & vnãquæque sola manens retinet suum proprium genus & speciem, vt facile potest exemplis colligi. Neque etiam alio modo physice componi vnã bonitatem, neque essentialiter, neque accidentaliter, quia, vt dixi, realiter distinguuntur, & nullum genus vnionis inter se habent, nisi ratione subiecti. Est autem notanda differentia inter has bonitates respectu eiusdem actus, quod illa quæ est intrinseca, est vnã tantum, extrinseca vero multiplicari possunt, vt latius infra. Nunc breuiter ratio est clara, quia entitas rei est vnica, denominationes autem extrinseca possunt esse plures. Item quia intrinsecus ac per se terminus vnus cuiusque actionis est vnus tantum, remoti autem, & extrinseci possunt esse plures, & ita in præsentem vnus actus solum habet per se vnũ obiectum: potest autem habere extrinsecos fines multiplices, & ita ab vnã tantum virtute elici potest, cum tamen possit à pluribus imperari.

Ultimo constat ex dictis quo sensu intelligenda & explicanda sit illa quadruplex bonitas quæ tribuitur actui humano, si applicetur ad actum interiorem, non est enim intelligendum illa quatuor membra semper re ipsa distingui, sed vel realiter, vel ratione, vel abstractione intellectus, nam, vt ex dictis sumi potest, & ex dicendis latius constabit, tria priora membra, nempe bonitas entitatiua actus, & ex obiecto, & ex circumstantiis, in re non distinguuntur, sed virtualiter tantum vt genus, & species, & indiuiduum, bonitas autem ex fine addit accidentalem & extrinsecam bonitatem: & ita etiam obiter constat sufficientia illius numerationis: in qua etiam prima illa bonitas naturalis posita est tanquam primum fundamentum, & commune omnibus actibus voluntatis, & ideo de illa nihil dicendum superest. Tria autem alia membra addita sunt ad explicanda tria præcipua capita totius bonitatis, quæ sunt obiectum, circumstantiæ, & finis, de quibus à nobis sigillatim disputandum est à huius materiæ complementum.

XI. Assertio prima, quæ facta sit di- recte sententia posita in num. 1.

os (?) so